

Toplum ve Sosyal Hizmet

ISSN: 2147-3374 / E-ISSN: 2602-280X

Derleme Makalesi / Review Article

Sosyal Hizmet Uygulamalarında Bireysel ve Toplumsal Değerlerin İşlevselliğine Kavramsal Bakış

*Conceptual View to Functionally of Individuals and Social Values at Social Work Practices*Emine ÖZMETE¹, Taner ALGAN²

¹ Prof. Dr., Ankara Üniversitesi
Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal
Hizmet Bölümü,
eozmete@yahoo.com,
ORCID: 0000-0002-9264-5660

² Arş. Gör., Fırat Üniversitesi İktisadi
ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal
Hizmet Bölümü, talgan@firat.edu.tr,
ORCID: 0000-0003-1668-8965

Başvuru: 12.07.2020
Kabul: 22.12.2020

Atıf:
Özmete, E. ve Algan, T. (2021).
Sosyal hizmet uygulamalarında
bireysel ve toplumsal değerlerin
işlevselliğine kavramsal bakış.
Toplum ve Sosyal Hizmet, 32(1), 357-
382. DOI: 10.33417/tsh.768479

ÖZET

Bu çalışmanın amacı; bireysel ve toplumsal değerlerin, koruyucu, önleyici ve müdahale edici sosyal hizmet uygulamalarındaki etkililiğini kavramsal olarak açıklamak ve sosyal hizmet uygulamalarında, değerlerin ne denli işlevsel olduğunu/olabileceğini ortaya koymaktır. Bu kapsamda; değerlerin tanımı, kapsamı, işlev ve nitelikleri, değerlerin sınıflandırılması, bireysel ve toplumsal değerlerin yapısı ve işlevleri, sosyal hizmet mesleğinin değerleri ile toplumsal değerler arasındaki ilişki açıklanmaya çalışılmıştır. Tutumların eylemlere dönüşmesini sağlayan ve toplumlarda sosyo-kültürel farklılıklara anlam veren değerler; sosyal hizmet uygulamalarında “birey”i (mikro) ve “toplum”u (makro) anlamada en önemli toplumsal dinamiklerden biri olarak kabul görmektedir. Sosyal hizmet uygulamaları, birey ve çevre arasındaki ilişkiye odaklanarak; mesleki değerlerin yanı sıra bireysel ve toplumsal değerleri merkeze alarak yürütülmektedir. Bireyin güçlenmesi için bireyin sahip olduğu ve önem verdiği değerleri kullanarak müdahale planı oluşturulur. Bu nedenle sosyal hizmet eğitimi, yaklaşımları, modelleri ve uygulamalarında; bireysel, toplumsal ve mesleki değerler ile ilgili konulara geniş bir şekilde yer verilmesi; meslek elemanlarının değerleri koruma, önleme ve müdahale alanlarında işlevsel olarak kullanma pratiklerinin artırılması önemlidir.

Anahtar kelimeler: Bireysel değerler, toplumsal değerler, sosyal hizmet değerleri, sosyal hizmette değerlerin işlevselliği

ABSTRACT

The purpose of this study is to explain the effectiveness of individual and social values in protective, preventive and intervening social work practices conceptually. The study aimed to reveal how functional the values are/can be in social work practices. In this context; the study tried to explain the definition, extent, functions and qualities of value, classification of values, structure and functions of individual and social values and the correlation between the values of the social work profession and social values. Values that transform attitudes into actions and give meaning to socio-cultural differences in society, are accepted as one of the most important social dynamics enabling us to understand “individual” (micro) and “society” (macro) in social work practices. Social work practices focus on the relationship between individual and environment and are conducted on the basis of professional values, as well as individual and social values. In order for the individual to get stronger, an intervention plan is created using the values the person possesses and cares about. Thus it is important to give an extensive place to the subjects related to individual, social and professional values in social service training, approaches, models and applications and to functionally increase the utilization practice of the members of the profession in the areas of protecting, preventing and intervening the values.

Keywords: Individual values, social values, social work values, functionality of values at social work

GİRİŞ

Değer, bireylerin yaşamlarının yönünü belirleyen, subjektif bir kavramdır. Bireyin, gündelik yaşamında birden çok alternatif arasından tercih ettiği alanları, aldığı kararları, eylemleri ve davranışları, önem vermiş olduğu değerlere göre belirlenir. Birey, içinde bulunduğu toplum tarafından belirlenen değerler silsilesi içinde ailede ve toplumda kendine yer bulmaktadır. Bireyin yaşamındaki tüm eylemleri, tercihleri ve kararları bireysel ve toplumsal değerlerin bir sonucudur. Yaşadığı toplum içinde; “sevgi”, “saygı”, “çeşitlilik”, “farklılık(lar)”, “eşitlik”, “adalet”, “zenginlik”, “statü” ve daha birçok değer varlığı, insanın özünü temsil etmektedir.

Günümüzde nüfusun hızlı artışı, yoksulluk, doğal kaynakların hızlı tüketimi ve tahribatı, küresel ısınma, çevre kirliliği, göç gibi küresel sorunların etkileri yaşamın saygınlığını olumsuz etkilemekte; toplumdaki bireyler ve grupların kırılganlığını artırmaktadır. Dünyanın yüzleşmeye başladığı sözü edilen bu sorunların sosyal yansımalarını kontrol edebilmek ve sosyal sorunlara etkili ve kalıcı çözümler üretebilmek için insani ve toplumsal değerlerin anlaşılmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Bu noktada, bireyin değerini ve toplumsal adaleti temele alan sosyal hizmet mesleği ve disiplini, bireyler ve toplum ile değerler arasındaki bağlantıyı güçlendirerek, hızlı gelişen ve değişen yaşam dinamiklerine somut olarak etkin çözümler bulmayı hedeflemektedir.

Bu çalışmanın temel amacı; bireysel ve toplumsal değerlerin anlaşılması ile koruyucu, önleyici ve müdahale edici sosyal hizmet uygulamalarının etkililiği arasındaki ilişkiyi açıklamaktır. Sosyal hizmet uygulamalarında değerlerin ne denli işlevsel olduğunu/olabileceğini ortaya koymaktır. Bu kapsamda; değerlerin tanımı, kapsamı, işlev ve nitelikleri, değerlerin sınıflandırılması, bireysel ve toplumsal değerlerin yapısı ve işlevleri, sosyal hizmet (mesleki) değerleri ile bireysel ve toplumsal değerler arasındaki ilişki ve sosyal hizmet uygulamalarında değerlerin işlevselliği açıklanmaya çalışılmıştır.

1. DEĞERLERİN NİTELİĞİ VE İŞLEVSELLİĞİ

İnsanın yaşamını biçimlendiren “Dünya Görüşü”, önem vermiş olduğu değerlerin alanı ile sınırlıdır. Değişen yapısı nedeniyle değerler, geçmişten günümüze birçok bilim alanı için inceleme konusu olmaya devam etmektedir. Farklı disiplinlerin konu alanına girmesi nedeniyle değerlerin tanımı çeşitlenmekte ve evrensel bir tanım yapmak güçleşmektedir. Değerler konusunu ele alan her bilim alanı değerler kavramını kendi bakış açısı ile incelemiştir. Bu doğrultuda değer kavramı; ahlâk, din, dil, düşünce, felsefe, ekonomi, hukuk, psikoloji, sanat, sosyoloji, tarih, teknik ve teoloji gibi alanlarda çeşitli şekillerde tanımlanmıştır. Bu çalışmada değerler konusu sosyal hizmet bilim dalı temelinde incelenecektir.

Hançerlioğlu (2005, s. 275) değer kavramını “törebilim” açısından “ahlâki ihtiyacı karşılayan iyi/iyi olan şey”, “toplumbilim/sosyoloji” açısından “nesne ve olayların sosyal yönden önemi ve toplum tarafından bu olay ve nesnelere yüklenen anlam” olarak tanımlamıştır. Rokeach (1973, s. 5) değer kavramını “belli bir davranış biçimi ya da varoluşun uzun dönemli temel amacı ile ilgili bireysel bir inanış” olarak açıklamaktadır. Değerler, bireylerin yaşamına rehberlik eden, önem düzeylerine göre

değişkenlik gösterebilen ve arzu edilen hedeflerdir (Schwartz, 1992, s. 4). Değerler; bir şeyin istenilebilir, arzu edilebilir ve hedeflenebilir olduğuna ya da olmadığına dair inanç, kavrayış, duygu ve bilgilerin bütünüdür (Güngör, 1993a, s. 27-28). Değerler, bireylerin yaşam deneyimleri sonucu elde ettikleri kazanımlar konusunda felsefi bir ölçüt olarak bireyler için yaşamda olması ve olmaması gerekenlerin ayrımını içeren bir yasa oluşturur (Yalom, 1999, s. 687, 729; Cevizci, 1999, s. 201). Elle tutulamayan, gözle görülemeyen ve yazılı olmayan değerler toplumda yazılı olmayan kuralları oluşturmaktadır. Eş, meslek, arkadaş, grup gibi yaşamsal tercihleri aktif olarak belirleyen, kısacası hayata yön veren bir sistemdir (Kilby, 1993; Özensel, 2014, s. 25). Bu bağlamda değerler, insanın yapıp etmelerini, tercihlerini, yaşam biçimlerini ve yaşam kalitesini belirleyen sistemler bütünüdür. Bir başka ifadeyle; birey, yaşamını (arkadaş ilişkileri, aile ve akrabalık ilişkileri, kariyer ve meslek tercihi, sosyal ağı, tüketim harcamaları, boş zamanları değerlendirme biçimi) bağlı bulunduğu değerler silsilesi içinde anlamlandırmaktadır.

Bireyin yaşamı için idealler ve ilkeler bütününe oluşturan değerler; bir olaya ilişkin inancı, sebep-sonuç ilişkisini, arzu edilen hedeflere ulaşmak için verilen mücadeleyi, günlük yaşam faaliyetleri için alınan sorumlulukları ve verilen emekleri açıklamaktadır (Özmete, 2007, s. 9). Bu noktada değerler, sosyal hizmet alanında bireylerle, gruplarla ve toplumla uygulamalarda anlaşılması gereken bir konudur. Değerler, sosyal sorunların önlenmesinde ve müdahale çalışmalarında temele alınmalıdır. Bireylerin ya da grupların neye önem verdikleri, yaşamları ile ilgili kararlarında hangi inanışları merkeze aldıkları sosyal hizmet uzmanları tarafından koruma, önleme ve müdahale çalışmalarında dikkate alınması gereken bir olgudur. Sosyal hizmet, birey ve çevresi arasındaki etkileşime odaklanan bir bilim ve uygulama alanıdır (Zastrow, 2010). Bu bakış açısı ile değerler, bireylerin belirlediği ideallere göre çevresiyle kurduğu etkileşim sonucu elde ettikleri deneyimler aracılığıyla, bireylerin davranışlarını biçimlendirmede önemli bir motivasyon kaynağı olmaktadır (Hoeflin, Rence, Miller ve Weber, 1984).

Değerler, toplumsal yaşamın biçimlenmesinde kritik bir öneme sahiptir. Guttman (2012, s. 73) değerleri; *“insanların paylaştığı ve ulaşmak istedikleri ortak deneyimler”* şeklinde açıklamaktadır. Berns (2007, s. 70) ise değerleri; toplumdaki *“arzu edilen, ulaşılmak için önemsenen nitelik veya inançlar”* olarak görmektedir. Toplumdaki bireyler ve grupların ortak değerleri, toplumun değerlerini ve ortak ideallerini oluşturmaktadır. Diğer yandan, toplumun ortak olarak benimsemiş olduğu değerler, sosyalleşme sürecinde bireylerin kendine özgü değerler sistemini oluşturmasını sağlar. Bireysel değerler, yaşanan toplumun diğer üyeleri ile birlikte paylaştığı kültürel kodlar ile biçimlenmektedir (Bradshaw, Healey ve Smith, 2001, s. 127). Bireysel açıdan değerler; *“uğrunda uğraşılması, çaba gösterilmesi, gerçekleştirilmesi gereken”, “genelde benimsenen, kabul edilen, önemsenen, üstün tutulan, öncelenen ve özenilen”* ve *“insanlar tarafından bu subjektif olgulara bireysel olarak yüklenen, atfedilen anlam ve niteliktir”* (Özlem, 2002, s. 283). Toplum açısından değerler; *“bir toplumun ya da sosyal grubun kendi varlığını, birliğini, işleyişini, varoluşunu sürdürebilmesi için üyelerinin çoğunluğu tarafından uygun ve gerekli oldukları kabul edilen; aynı*

ülkenin ortak duygu, düşünce, amaç ve çıkarlarını yansıtan, genelleştirilmiş ilke, standart ve inanç(lar)dır” ve “grup veya toplulukların arzu edileni ve(ya) edilmeyeni, beğenileni veya beğenilmeyeni, doğru olanı veya olmayanı belirleyen temel standartlardır” şeklinde tanımlanmaktadır (Özlem, 2002, s. 283). Sosyal yapıya vurgu yapan bu tanımlardan da anlaşıldığı gibi; birey ve toplum arasında değerlerin aktarılması konusundaki karşılıklı etkileşim, toplumun öznel ve nesnel olarak yapısının sürdürülebilirliği için gereklidir.

Toplumda değerler; bir kişiye ya da gruba yarar sağlayan, kişi veya grup tarafından beğenilen, arzu edilen şeylerdir (Fichter, 2006, s. 166-167). Toplumsal yapı açısından değerler; özel eylemleri, edimleri ve amaçları yargılamada temel kriterleri oluşturan ve bir grubun üyelerinin duygusal bağlılıklarını güçlendiren, soyut ve genelleştirilmiş davranış ilkelerini oluşturmaktadır (Theodorson ve Theodorson, 1979, s. 455). Değerler, bireylerin olaylara ve olgulara karşı tutumlarını belirleyen bir kavramdır (Hogg ve Vaughan, 2014, s. 188). Bu tanımlar ise değerlerin sosyal yönü kadar, psikolojik boyutunu da açıklamaktadır. Psikolojide değer kavramı; nesnellik kriterine göre değil, bireysel davranışların yol göstericisi bağlamında oynadığı kilit role göre anlam ve önem kazanmaktadır. Bu yönüyle değerler, bir inanç olarak kabul edilmektedir. Ayrıca değerler, yaşam amaçlarını oluşturması ve sadece bireyin değil, aynı zamanda başkalarının hayatları için de amaç olması istenilen “şeyler”den oluştuğu için psikolojik temellidir (Güngör, 1993a, s. 84-85). Macionis (2015, s. 66) değer kavramını; bireylerin kendilerine güzel gelen ve iyi olan şeyin ne olduğuna karar verirken kullandıkları kültürel kodlar – önceden belirlenmiş – standartlar ve sosyal yaşamın anahtarları olarak betimlemiştir.

Değerlere ilişkin tüm bu açıklamalar; toplumun sosyal yapısının oluşması ve güçlenmesinde, değerlerin bir “yapışkan” işlevi olduğunu göstermektedir. Böylece, toplumda aynı değerleri paylaşan kişilerin sosyal ağ oluşturmada paylaştıkları ortak değerleri temele aldıkları, buna göre sosyal destek sisteminin oluşturulmasında değerlerin etkili olduğu görülmektedir. Bu nedenle, sosyal hizmet uygulamasında, birey ve çevre etkileşimine müdahale ederken bireyin ve toplumun değerlerinin anlaşılması gerekmektedir. Tutum ve davranışların değerli olmasının arkasında yatan en temel etki toplum desteğidir. Toplum desteği devam eden değerler, insanlarda daha da kuvvetlenir ve pekişirken, toplum desteği zayıfladığında ya da ortadan kalktığında değer verilen şeylerin değeri de değişmeye, azalmaya veya bozulmaya başlamaktadır (Güngör, 1993b, s. 50). Bu nedenle sosyal hizmet uygulamalarında bireylerin, grupların ve toplumların neye önem verdiklerinin ve toplumun hangi değerleri desteklerinin anlaşılması koruyucu ve önleyici sosyal hizmetler ile müdahale için sosyal programların geliştirilmesinde gereklidir. Değerlerin değişimini gerektiren sosyal programlar ise uzun vadeli düşünülmelidir. Tutumları ve davranışları biçimlendiren değerlerin değişmesi kolay bir süreç değildir. Bu nedenle, sosyal sorunların çözülmesine ve iyileştirilmesine katkıda bulunan değerlerin desteklenerek güçlendirilmesi; sosyal sorun oluşturan değerlerin ise değiştirilmesi için kısa, orta ve uzun vadeli programların planlanması gerekmektedir.

Değerler, bir yandan insan gelişiminin bilişsel süreçlerini, bireylerin tutum ve davranışlarını etkilerken, diğer yandan toplumun sosyo-kültürel kalıplarını yansıtabilmektedir. Bu nedenle değerler dinamik bir yapıya sahiptir. Toplumdan topluma, kültürden kültüre, zamandan zamana değişkenlik gösteren değerlerin değişmesi tümüyle iyi veya tümüyle kötü değildir. Nitekim, iyi ve kötü şeklide tasvir edilen olgular ve yargılar da şu anki değerler sisteminin ve değerler yargısının bir ürünü olarak ortaya çıkmaktadır (Lemin, Potts ve Welford, 1994).

Rokeach (1973, s. 5-10)'a göre değerlerin temel nitelikleri aşağıdaki gibidir:

- Değerler, sürekli ve inançlar ile ilgilidir.
- Değerler, davranış ya da nihai kararlara yönelik bir referans işlevi görmektedir.
- Değerler, tercih edilen durumlar ile ilişkilidir.
- Değerler, bireysel ya da toplumsal anlayış ile ilgilidir.

Schwartz değerlerin özelliklerini altı ana başlıkta toplamıştır (Schwartz, 1992, s. 3-4; 2012, s. 3-4; Schwartz ve Bilsky, 1987, s. 551; Schwartz ve Bardi, 2001). Buna göre değerler;

- Kavram ya da inançları temsil eder.
- Arzu edilen nihai amaç veya davranışlar ile ilgilidir.
- Nevi şahsına münhasır özellikleri bulunan belirli eylem ve durumların ötesine geçen soyut hedefleri içerir.
- Belirli standartlar, ilkeler ve kriterler (ölçüt) çerçevesinde hizmet sunmaktadır.
- Duygu, davranış, olayların ve fikirlerin seçimi ve/veya değerlendirilmesinde rehberlik görevleri vardır.
- Önem sırasına göre hiyerarşik olarak sıralanabilmektedir.

Değerler, inançlar ve amaçlar ile ilgili olması, belirli standartları ve kriterleri taşıması, tutum ve davranışlara yön vermesi gibi özellikleri nedeniyle bireylerin ve grupların yaşamları için merkezi role sahip olup; işlevseldir. Değerler, toplumsal yaşamın sosyo-psikolojik ve kültürel temellerini oluşturmaktadır. Bu nedenle toplumsal yapıdaki değişimin yönünü belirleyen en önemli faktörlerden biri değerlerdir.

2. DEĞER SINIFLAMALARI

Bireylerin gündelik yaşamlarında gerek insanlar ile ilişkilerinde gerekse karşılaştıkları diğer durumlara gösterdikleri olumlu veya olumsuz tepkilerin temelinde değerler sistemi yer almaktadır. Değerler üzerine yapılan çalışmaların bir kısmı değerlerin sınıflandırılması ile ilişkilidir. Bu çalışmalarda değerlerin bireysel ve toplumsal yaşama etkisini içeren en kapsayıcı ve genel-geçer

sınıflama aşağıdaki gibidir (Rokeach, 1973, s. 11-12; Johnson ve Yanca, 2007, s. 46; Guttman, 2012, s. 78):

1. Amaç Değerler (Ultimate Values): En soyut değerler silsilesidir ve geniş kitlelere rahatlıkla ulaşabilir/ulaştırılabilir. Bu değerler, kitleler tarafından kolayca benimsenebilir ve kabul edilebilir. “Eşitlik”, “insan onuru”, “gelişme”, “değerlilik”, “özgürlük”, “adalet”, “sosyal itibar”, “aile güvenliği” gibi başlıklar bu değerlere örnek olarak verilebilir.
2. Ortalama Değerler (Proximate Values): Bu değerler, erişilmek istenen, arzu edilen ve amaç değerlere nispeten daha somut, belirgin ve açık olan değerlerdir. “Çocuğunu yetiştirme ve terbiye etme şekli ve hakkı”, “kürtaj hakkı” gibi hususlar toplumda ortalama olarak kabul edilen değerler için birer örnektir.
3. Araç Değerler (Instrumental Values): Birey veya toplum tarafından değer atfedilen “amaçlar” a veya “şeyler” e ulaşabilmek için aracı olan değerleri tanımlar. “Bireyin kendi kaderini tayin etme hakkı/self-determinasyon”, “bireyin mahremiyeti ve gizliliği”, “nezaket”, “sorumluluk” gibi değerler, araç değerlere örnek gösterilebilir. Bu değerler, “bireyin onuru, hakları ve değerine saygı” gibi sosyal hizmetin temel değerlerinin eyleme geçirilebilmesi için kullanılan araçlardır. Bir başka ifadeyle amaç değerlere ulaşmada kullanılan vasıtalar (Rokeach, 1973, s. 11-12; Johnson ve Yanca, 2007, s. 46; Guttman, 2012, s. 78).

Değerler, bazı çalışmalarda farklı boyutlarda sınıflandırılmıştır. Allport, Vernon ve Lindzey (1951) değerleri; teorik, sosyal, ekonomik, estetik, dini ve politik olarak altı başlığa ayırırlarken (Güngör, 1993b); Fernandes (1999, s. 3-5); “etik değerler”, “ekonomik değerler”, “bireysel değerler”, “manevi değerler”, “entelektüel değerler”, “organik değerler”, “politik değerler” ve “eğlenme ve dinlenmeye yönelik değerler” olmak üzere sekiz kategoride sınıflandırmaktadır. Değerler ayrıca “sosyal-psikolojik”, “sosyo-politik”, “psikolojik ve sağlık temelli”, “ekonomik”, “eğitim temelli”, “doğal kaynaklar ve çevre temelli” ve “ekolojik” olmak üzere yedi farklı kategoride de değerlendirilmiştir (Eysel, 2018, s. 21). Değerler, en genel hatlarıyla, “bireysel”, “toplumsal ve “evrensel/insani” değerler olmak üzere 3 ana başlıkta toplanmaktadır. Bu çalışmada; “bireysel”, “toplumsal” ve “evrensel/insani” olarak ele alınan değerler sınıflandırması, sosyal hizmette ekolojik kuram ile uyumludur. Böylece değerler ve sosyal hizmet ilişkisi bağlamında bütüncül bir bakış ortaya koymak mümkün olacaktır.

2.1. Milton Rokeach’e Göre Değer Sınıflaması

Rokeach (1973, s. 5-7) değerleri, “davranışlara şekil veren ve öğrenilmiş inançların derin bir duygusal yapısı” şeklinde ifade etmektedir. Değerlerin “bilişsel”, “duygusal” ve “davranışsal” boyutlara sahip olduğunu belirten Rokeach’e göre; bilişsel boyut, bireyin arzu etme derecesine göre; sahip olduğu değere ulaşmak için verdiği mücadeleye seviyesini ve stratejilerini belirler. Duygusal boyut; bireyin sadece duygusal olarak bir şeyin karşısında ya da yanında olduğunu gösterir. Davranışsal boyut ise; değerlerin bireyde harekete geçme durumunu ortaya koymaktadır.

Rokeach'in değerleri açıklarken kullanmış olduğu bu boyutlar; sosyal hizmetteki müracaatçıların gelişimsel (ekolojik) değerlendirme boyutlarını kapsamaktadır. Gelişimsel değerlendirme; sosyal, fiziksel, duygusal, bilişsel ve manevi/tinsel boyutlara ilişkin değerlendirmeleri kapsamaktadır. Sosyal hizmette bireylerle ya da gruplarla çalışırken, her bireyin biricik olduğu düşüncesi ile müdahale gerçekleştirilir (Banks, 1995). Buna göre; duygusal boyutta, duygulara etki eden eski bilişlerin değişmesine, duyguların farkına varılması ve ifade edilmesine, bastırılmış duyguların açığa çıkarılmasına, bireyin yaşadığı toplumda ve küresel olarak benliği/özü ile ilgili duygularına karşılık bulmasına odaklanılır. Manevi/tinsel olarak; ruhsal geçmişi düzenleme, ruhsal olarak dünya, olaylar ve durumlar hakkında genel bağlamda hatalı görülen düşünceler üzerinde çalışma ve bağlantı kurma, yaşanılan toplumda ve küresel düzeyde farklı gelenekler ve kültürel kodlar arasında bağlantı kurabilme gibi çalışmalar yapılmaktadır. Fiziksel boyutta; fiziksel travmaların ortaya çıkarılması, beden ile ilgili algıların ve inanışların düşünülmesi/değiştirilmesi, egzersiz ve sağlıklı yaşam pratiklerine yönlendirilmesi, birey ve doğal çevresi arasında bağ kurulması gibi konular üzerinde çalışılmaktadır (Derezotes, 2000). Sosyal boyutta ise sosyal hizmet müdahalesi; bireylerin ya da grupların birbirleriyle ilişkilerini, sevgi bağlarını ve bir gruba ait olma geçmişini anlamaya, problem çözme ve girişkenlik/atılganlık becerilerini ve topluma yararlı olacak becerileri geliştirmeye, insanlık ve dünya ile bağlantılı olmalarını sağlamaya odaklanmaktadır. Bilişsel boyutta ise, bireylerin ya da grupların iç dinamiklerini ve önceki deneyimlerini anlama, kendi ve çevresi hakkında daha olumlu imgeler oluşturma, eğitim için destek sağlama gibi çalışmalar yapılmaktadır (Vourlekis, 2008; Greene, 2008b). Bu beş gelişimsel boyuttaki sosyal hizmet uygulamalarının esasına bakıldığında; bireylerin değerlerinin belirlediği tutum ve davranışlara odaklanıldığını görülmektedir. Böylece sosyal hizmette hem koruma ve önleme hem de sorunu çözmek için gerçekleştirilen müdahale çalışmalarında büyük ölçüde bireylerin ve grupların değerleri ile çalışılmaktadır (Derezotes, 2000; Greene, 2008a; Greene, 2008b).

Rokeach değerleri "amaç (terminal)" ve "araç (instrumental)" değerler olmak üzere iki kategoride değerlendirmiştir (Bkz. Çizelge 1). Bu iki kategori içinde amaç değerler; "kişisel" ve "sosyal" değerler olmak üzere iki alt gruba ayrılırken, araç değerler, "ahlâki değerler" ve "kişisel yetkinlik değeri" olmak üzere iki alt başlıkta incelenmiştir (Rokeach, 1973, s. 11-12).

Çizelge 1. Rokeach'in Amaç ve Araç Değerler Sınıflaması

ARAÇ DEĞERLER (Instrumental Value)		AMAÇ DEĞERLER (Terminal Value)	
Tanım: Amaç değerlere ulaşmak için gerekli olan davranış biçimi.		Tanım: Yaşamın amacına ilişkin genel inançlar.	
Örnek: Sevecen olmak, yaratıcı olmak, itaatkâr olmak, hırslı olmak, cesur olmak vb.		Örnek: Konforlu yaşam, samimi dostluk, özgürlük, kendine saygı vb.	
I. Ahlâki değerler (Moral values)	II. Kişisel yetkinlik değerleri (Personal competence values)	I. Kişisel değerler	II. Sosyal değerler
<ul style="list-style-type: none"> Davranış biçimini gösteren değerler İnsan ilişkilerine odaklanan değerler 1. Temiz olmak 2. Affedici olmak 3. Dürüstlük 4. Sorumluluk sahibi olmak 5. Yardımseverlik Bireyin suçluluk hissine kapılacağı yanlış davranışlar 	<ul style="list-style-type: none"> Kendini gerçekleştirmeye yönelik davranış biçimleri Kişinin kendisine odaklanması Bireyin mantıklı ve kontrollü davranması Yaratıcı olması 1. Kişisel yetkinlik sağlar. 2. Kişisel bir yetersizlikle utanç duygusu devreye girer. 	<ul style="list-style-type: none"> Ben merkezli-birey odaklı Kişinin zihnindeki temsiller Başarı Özsaygı 	<ul style="list-style-type: none"> Toplumdaki bireylerin ortak amaçları Eşitlik Adalet Barış Kardeşlik

Kaynak: Rokeach (1973, s. 11-12)'in çalışmasından uyarlanmıştır.

Rokeach'in değerler sisteminin, bireyden bireye, toplumdaki topluma dinamik ve değişken bir yapısı olmakla birlikte; değerler sisteminin kendi içinde farklılaşan bir niteliği yoktur (Rokeach, 1973). Rokeach'in bu sınıflaması; sosyal hizmet uzmanlarının mikro, mezzo ve makro düzeydeki uygulamalarında müdahale sürecini etkileyecek bir değişken olarak hem amaç hem de araç değerleri ortaya koyması bakımından önemlidir.

2.2. Shalom Schwartz'a Göre Değer Sınıflaması

Schwartz (1992; 1996)'ın değer yaklaşımı, farklı boyutlara sahip olan değerlerin birbirilerine ne kadar benzediklerini veya birbirinden ne kadar farklı olduklarını deneysel çalışmalarla açıklamaya çalışan bir kuramı içermektedir. Schwartz (1994b, s. 21)'a göre değer, "bireyi harekete geçiren/güdüleyen düşüncelerine, eylemlerine kılavuzluk eden ve yol gösterici olan davranış kalıpları" şeklinde tanımlanmaktadır. Schwartz'ın bu tanımı tam da sosyal hizmette bireyin sorun çözme ve başa çıkma kapasitesini artırma ve güçlendirme çalışmalarında değerlerin hangi noktada durduğuna vurgu yapmaktadır.

Bireysel değerleri, sosyo-psikolojik bir bakış açısıyla inceleyen Schwartz; değerlerin davranışlar ile yakından ilişkili olduğunu belirtir. Değerler, bir bireyin düşüncelerini, ilkelerini, tercihlerini ve davranışlarını (eylemlerini) belirlemede yönlendirici bir etkiye sahiptir (Schwartz ve Bilsky, 1987). Schwartz, değerlerin bireyin amaca ulaşmasında yönlendirici, kontrol edici ve merkezi bir gücünün bulunduğunu savunmaktadır (Bardi ve Schwartz, 2003, s. 1207-1209).

Schwartz (1996)'a göre; bireyler biyolojik, sosyal ve kurumsal ihtiyaçlarını karşılama ve temel güdülerle başa çıkma sürecinde diğer insanlarla etkileşim içinde bulunurlarken, değerlerini kullanmaktadırlar. Bu durum, çoğunlukla değerlerin evrenselliğine işaret etmektedir (Schwartz ve Bilsky, 1987; Schwartz, 2005). Schwartz, değerlere yönelik gerçekleştirdiği ampirik çalışmalar sonucu on temel değer alanını içeren bir değer kuramı oluşturmuştur (1992, s. 13). Bu on değer alanı, üç temel çıkar alanı içinde dağılmıştır. Bunlar; "*bireysel çıkarlar alanı*" (güç, başarı, hazcılık, uyarılım, öz-yönelim), "*ortak çıkarlar alanı*" (geleneksellik, iyilikseverlik, uyma) ve "*karma çıkarlar alanı*" (evrensellik ve güvenlik) şeklindedir.

Schwartz (1992,1994a, 1996, 2012); değerleri bireysel ve kültürel olmak üzere iki açıdan incelemiştir. Bu doğrultuda Schwartz'ın değerler teorisi, değerler arasındaki ilişkileri kuramsal, yapısal ve uygulama bağlamında bütüncül bir şekilde sunarak; değerler konusunda önceden geliştirilen çeşitli kuram ve yaklaşımların bu noktalardaki eksik yönlerini gidermeyi hedeflemiştir.

2.3. Bireysel Değerler

Değerler, tüm bireylerde doğuştan itibaren var olan üç temel evrensel ihtiyacın bilişsel-zihinsel tezahürü şeklinde ortaya çıkmaktadır. Bunlar; (i) bireysel temel ihtiyaçlar, (ii) bireylerarası etkileşim ve iletişimin çıktısı olan ihtiyaçlar (iyilik, yardımseverlik, dayanışma vb.), (iii) grup ile toplumların var olmaları için temel olan ihtiyaçlardır (uyum, onay, aidiyet duyma vb.) (Schwartz ve Bilsky, 1987, s. 551).

Değerler, bireylerin günlük yaşamlarında var olan çok tercihli alanlardan birinde seçim yapma sebebini açıklayan soyut ve öznel bir kavramı ifade etmektedir. Bir başka ifadeyle değerler, günlük yaşamlarında karşılaştıkları sorunları kendi hayat tecrübeleriyle analiz ederek sorun çözmeye ve bireyin hayatını anlamlı bir şekilde yaşamasına katkı sağlamaktadır (Özmete, 2007, s. 10). Bireyler değerlerini tanımlayabildiğinde ve değerlerinin davranışlarını nasıl etkilediğini anladığında, değerler kavramı bireysel düzeyde işlevsel hale gelebilmektedir. (Duane, 2002, s. 48). Bireyin kendi değerleri ile ilgili bu farkındalık sosyal hizmette bireylerle çalışma uygulamalarında koruyucu ve önleyici hizmetler ile müdahale planlarının geliştirmesinde önemlidir. Bireyi ve birey-çevre etkileşimini merkeze alan sosyal hizmet uzmanları, bireyin sorunları ile başa çıkma kapasitesini artırırken ve güçlendirme çalışmasını yürütürken, müracaatçının değerlerini anlamak zorundadır. Sosyal sorununu çözmek üzere savunuculuğunu yaptığı müracaatçının tutumlarını, davranışlarını, kararlarını, self-determinasyon hakkını ve amaçlarını belirleyen değerlerini ortaya koymadan verimli

bir müdahale planı oluşturmak ve uygulamak mümkün görünmemektedir (Watson ve West, 2006; Johnson ve Yanca, 2007)

Bireyler, gündelik yaşamlarında gerçekleştirdikleri eylemlerini tercih ederlerken; değerlerini en önemli ölçütlerden biri olarak kullanmaktadırlar. Böylece bireysel düzeyde değerlerin; hem bireyin duygu, düşünce, davranış, tutum ve eylemlerinde temel bir ölçüt olduğu; hem de toplumsal bütünlüğün ayrılmaz bir ögesini oluşturduğu anlaşılmaktadır (Yılmaz, 2009, s. 110-111). Schwartz ise bireyin değer verdiği “şeyler”in, biyolojik-kalitsal etkenler (mizaç, karakter, ihtiyaçlar vb.) ile toplumsal faktörlerin (aile, sosyo-ekonomik, sosyo-kültürel çevre vb.) birleşimiyle oluştuğunu vurgulamaktadır (Schwartz, 2007).

Genel olarak değerler ister bireysel, ister toplumsal olsun insanların hayatlarını, ilkelerini, tutumlarını ve kişiliklerini etkilemektedir. Ayrıca değerler, bireylerin soyut düşünme becerilerini, dünyaya ve hayata bakış açısını etkileyerek kişilerin önceliklerini belirleyebilmektedir (Hostetter, 2003, s. 13). Bireysel değerler; aile, yakın çevre, arkadaş grupları, okul ve/ya iş ortamı, toplumsal normlar, kurallar, farklı yaşamlar, bireysel tecrübeler, sosyal medya ve teknolojik iletişim araçları gibi bireyin çocukluk döneminden yetişkinliğe kadar olan süreçte kendi değer sistemini oluşturan bir alan olarak kabul edilmektedir (Gökkaya, 2019, s. 47).

Değerler, bireylerin düşünce ve davranışlarını yüksek düzeyde etkilemektedir. İnsanın bilişsel süreci, toplum ile kültürel kalıplar vasıtasıyla etkileşime girerek değerlerin toplum ve birey arasında karşılıklı aktarımına neden olur (Abbott, 2002; Dilmaç, Deniz ve Deniz, 2009, s. 69-70). Bu aktarma süreci değerlerin belirlemiş olduğu inançların oluşmasında etkilidir. İnançlar; değerlendirme, analiz, varoluş, hüküm verme sürecindeki doğru veya yanlış olan “şeyler” e ilişkin tanımlamalardır (Özden, 2007, s. 14).

2.4. Toplumsal Değerler

Toplumun kültürel yapısı içindeki olaylar ve yönelimler; değerleri etkilemektedir. Bireyin gündelik yaşamında karşılaştığı pek çok olay ve durum; bireyin düşüncelerini, görüşlerini, tutum ve davranışlarını etkileyip doğal olarak bireyin değer sistemini şekillendirmektedir (Özmete, 2007, s. 14-17). Değerlerin önemli bir kısmını; ebeveynlerin, öğretmenlerin, dini inançların, kültürel yapının, mesleğin ve arkadaşların sahip olduğu değerler oluşturmaktadır (Berns, 2007, s. 403). Berns (2007, s. 70-403) bu değer dünyasına; okunulan kitapları, izlenen televizyon programlarını veya filmleri de ekleyerek tüm bunların yaşantıları yansıttığını ifade etmektedir. Ayrıca değerler, kültür ve deneyimler aracılığıyla da kazanılabilmekte ve çocukluğun ilk dönemlerinde değerlerin temeli oluşmaktadır (Schermerborn, 1993; Schermerborn, 2013).

Toplumsal değerler, bir diğer yönüyle, kültürel kodlar ve kültürel mirasın bir ögesidir. Bireyin yaşamında aldığı önemli ve kritik kararların birçoğu öğrenilmiş değerlere dayanmaktadır. Bireysel ve toplumsal etkileşimlerde ortaya çıkan farklılıklar, değerlerin de farklılaşmasını ortaya koymaktadır. Ekonomik sermayeyi, boş zaman aktivitesinden daha önemli gören bir birey için; refah ve konforlu

bir yaşama sahip olmak ve lüks bir ev ya da araba satın almak için zamanının büyük bir bölümünü para kazanmaya ayırmak oldukça önemlidir. Tam tersine boş zaman etkinliklerini önemseyen bir birey de ailesi, sevdikleri veya arkadaşlarıyla etkin ve güzel bir vakit geçirebilmek için ekonomik kazanç elde edebilecekleri iş ve eylemleri başkalarına devredebilmektedir (Berns, 2007).

Toplumsal değerleri belirleyen en önemli konulardan biri normlardır. Normlar, bir bireyin neyi nasıl yapmasına ve(ya) yapmamasına yönelik toplumsal dinamikler tarafından oluşturulmuş beklentilerdir (Bahar, 2009, s. 64). Değerler, sosyal normlar ya da toplumsal davranış kuralları ile ifade edilmektedir. Örneğin, çocuklardan, yaşlı olan ebeveynlerinin bakımını üstelenmeleri, onları ihmal etmemeleri ve onlara iyi davranmaları beklenmektedir. Bu beklenti ve benzeri durumlar, toplumsal dinamikler ile oluşturulan normlar aracılığıyla öğrenilmektedir. Bu normlar toplumda zamanla birer değere dönüşmektedir. (Canatan, 2008, s. 64). Böylece değerler ve toplumsal yaşam, karşılıklı olarak birbirini etkilemekte ve belirlemektedir.

Değerler, bireylerin içinde bulunduğu sosyo-kültürel, psikolojik ve ekonomik boyutlara göre farklılaşmaktadır (Dilmaç, Deniz ve Deniz, 2009, s. 10). Birey, değerleri aracılığıyla, belirli bir durum ve olay karşısında eyleme geçebilmektedir. Bunlar, işte başarılı olmak, topluma yararlı olmak gibi bireyin benliğini önceleyen ve ihtiyaçlarını karşılayan bir değer sistemi oluşturmaktadır. Diğer yandan; bireyler, kendini geliştirme, bilgi edinme ve bağımsız olma gibi davranış kalıplarını kullanarak, yaşamlarına yön veren değerleri eyleme dönüştürmektedir. Bireyin davranışlarına ve eylemlerine yüklenen olumlu-olumsuz anlamlar; toplumun, bireyin davranışlarını değerlendirme biçimi ile yakından ilişkilidir. Bu değerlendirme sonucuna göre birey davranışı nedeniyle takdir görebilir, ödüllendirilebilir, kınanabilir ya da ceza alabilir. Değerler burada topluma kılavuzluk eder ve ortak toplumsal değerler, bireylerin davranışlarına ve eylemlerine yön verir. Bireysel ve toplumsal değerlerin öğrenilmesinde ve kazanımında “sosyal roller”, “toplumsal onam”, “toplumsal kabul”, “bireysel ve sosyal düzeyde rol model olma-rol model alma” ve “taklit” önemli diğer konuları oluşturmaktadır (Sarı, 2005: 77; Özgökbel Bilis, 2011, s. 32).

2.5. Evrensel/İnsani Değerler

Kluckhohn ve Strodtbeck, evrensel değerleri “insani değerler” kavramı ile açıklamışlar ve bu konuda üç varsayım ileri sürmüşlerdir (Hills, 2002, s. 3-4):

- İnsanların her zaman, bir çözüm bulması gereken ortak insani sorunları mevcuttur.
- Bu sorunların çözümünde bazı farklılıklar olsa da sorunların çözümleri rastgele ya da sınırsız değildir. Sosyal sorunların çözülmesi için kesin olarak belirlenmiş çözüm stratejileri ve olasılığı da bulunmaktadır.
- Bu sorunların çözümleriyle ilgili alternatifler her toplumda her daim hazır bir şekilde bulunsa da bu çözüm alternatifleri toplumdan topluma değişkenlik gösterebilmektedir (Kluckhohn, 1962).

Golden (2016, s. 2) insani/evrensel değerlerin kaynağının; bireyin kültürü, yaşadığı toplum, etkileşimde bulunduğu toplumsal kurumlar ve organizasyonlardan, bireylerin kişilik yapısı ve yaşam deneyimlerine kadar geniş bir yapı ile ilişkili olduğunu belirtmektedir.

Bu noktada insani değerler ile ilgili varsayımlar ile sosyal hizmetin tanımı ve amaçları arasında örtüşen konular olduğu görülmektedir. Sosyal hizmet; bireylerin ve grupların yeteneklerini tam olarak geliştirebilmeleri, memnuniyet verici bir yaşam standardı sağlamaları, bireylerin, grupların ve toplumun sosyal sorunlarını çözebilmeleri için başa çıkma ve problem çözme kapasitelerini artırmaları, birey ve çevresi arasındaki olumlu etkileşimi geliştirmeleri için sosyal kurumların organize edilmiş şeklidir (Zastrow, 2010). Sosyal hizmet bilim ve uygulama alanında, insani değerlere ilişkin varsayımlarda yer alan sosyal sorunların çözümüne odaklanmaktadır.

3. BİREYSEL ve TOPLUMSAL DEĞERLERİN SOSYAL HİZMET UYGULAMALARINDA İŞLEVSELLİĞİ

Sosyal hizmet, “sosyal adalet temelinde, insan ilişkilerindeki sorunları çözmeyi, bireyin iyilik halini artırmayı, özgürleştirmeyi ve hizmet verdiği birimi (birey, aile, grup, topluluk, toplum) güçlendirmeyi” hedefleyen bir meslek ve disiplindir. Sosyal hizmet; bireyin çevresiyle etkileşime girdiği noktalarda müdahale uygulamayı ve “insan hakları” ile “sosyal adalet” ilkelerini gerçekleştirmeyi amaçlar. Sosyal hizmet, uygulamaya dayalı bir meslek; aynı zamanda bireylerin ve toplumun güçlenmesini, sosyal gelişimini, değişimini, uyumunu ve özgürleşmesini teşvik eden akademik bir disiplindir. “İnsan hakları”, “sosyal adalet”, “toplumsal (kolektif) sorumluluk”, “farklılıklara saygı” sosyal hizmetin temel değerlerini oluşturan standartlardır. Sosyal hizmet; sosyal ve beşerî bilimler ile yerel bilgi ve teorilerinden destek alarak; bireyin ve toplumun yaşamını ve refahını yükseltmek için insanı (eylemleri) ve yapıları (kurumları) eklektik bir şekilde kullanmaktadır (IFSW, 2014). Bu yönüyle sosyal hizmet, üç boyutta tanımlanabilmektedir: Bunlar (i) “dönüşümsel (sosyal değişim)”, (ii) “toplumsal yapı ve düzen (insan ilişkilerine yönelik sorunları çözme)” ve (iii) “terapötik yardım (bireyin iyilik halini geliştirmeye ve güçlendirmeye yönelik müdahale)” şeklinde sıralanmaktadır (Adams, Dominelli ve Payne, 2015, s. 34). Bireysel ve toplumsal değerler kapsamında “toplumsal düzen” ve “terapötik” boyutlar oldukça önemlidir. Bireysel değerler bağlamında; meslek elemanı tarafından uygulamada ve müdahalede tercih edilen yöntemler ile toplumsal değerler bağlamında; toplumun refah ve iyilik halini artırmada genel sosyal hizmet uygulamaları ve toplumsal değerler birbirleriyle yakından ilişkilidir.

Sosyal hizmet, tek düze bir yöntem ve müdahaleden öte, çoklu müdahale yöntem ve teknikler kullanarak dezavantajlı birey ve(ya) gruplara yardım etmek ve hizmet sunmak için oluşturulmuş temelinde değerlerin olduğu bir girişimdir (Timms, 1983). Bu bağlamda değerler, sosyal hizmet uygulama ve müdahale stratejilerinin felsefi ve ahlâki zeminini oluşturmakla birlikte; müracaatçının ve yaşadığı çevrenin değerlerinin anlaşılması müdahalenin etkililiği açısından önemlidir. Sosyal hizmet uygulama ve müdahalesinin, değerlerden arındırılmış ve ayrı bir faaliyet olarak görülmesi pek mümkün değildir. Sosyal hizmet müdahale ve uygulama yöntemlerinin temelini genelde toplumun,

özelde ise bireyin (müracaatçının), grupların ve meslek elemanının değerleri oluşturmaktadır. Değerler, sosyal hizmet müdahalesinin temellerinden biridir. (Özateş ve Hatiboğlu Eren, 2016, s. 93).

Sosyal hizmet alanında öncü isimlerden olan Banks (1995, s. 4)'e göre değerler; “dini, ahlâki, kültürel, politik veya ideolojik inançlar, tutumlar, ilkeler, görüşler ya da tercihlerdir.” Sosyal hizmette değerler, genelde meslek elemanının yerine getirmekle sorumlu olduğu bir dizi temel etik ilke ve standartlar bütünüdür. Thompson (2017, s. 154-155) ise sosyal hizmet bağlamında değerleri; “sıkı sıkıya bağlı olduğumuz ve korumaya layık bulduğumuz şey(ler)dir” şeklinde tanımlamıştır. Gerçekte, sosyal hizmet mesleğinin temel değerleri sosyal adalet, özgürlük, eşitlik gibi konuları merkeze alarak; hizmet sunulan bireyin, grubun ve toplumun haklarının ve değerlerinin gerçekleştirilmesine odaklanmaktadır.

Sosyal hizmette değerler; “bir grup insan, birey veya kültür tarafından arzulanan adetler, davranış standartları ve ilkeler” olarak tanımlanmıştır. Amerika Ulusal Sosyal Hizmet Derneği (NASW) “Sosyal Hizmet Uygulamalarının Sınıflandırılmasına İlişkin Standartları”nda sosyal hizmet uygulamalarına yönelik değerleri (NASW, 1982, 2017; Barker, 1995, s. 297-298):

- Müracaatçının mahremiyetine saygı duymak,
- Bilgi ve becerileri diğerlerine aktarmada istekli olmak,
- Bireysel ve gruba ait farklılıklara saygı duymak,
- Mesleki ilişkilerden bağımsız olarak bireysel duygu ve ihtiyaçları korumaya çalışmak,
- Toplum içinde bireyin önemi ve bireye öncelikli olarak verilen sorumluluk,
- Toplumsal olarak sosyal değişikliklere yönelik sorumluluk duymak,
- Müracaatçının becerilerini geliştirmede kendisine yardımcı olmaya yönelik sorumluluk duymak,
- Bireysel ve mesleki yönetim standartlarına karşı sorumluluk duymak,
- Müracaatçının duygularındaki çöküş ve hayal kırıklığı durumunda müracaatçıya olumlu bakış kazandıracak lehte çabalarda ısrarcı olmak,
- Toplumun tüm üyelerinin sosyal adalet, ekonomik, psikolojik ve fiziksel iyilik halini geliştirmeye yönelik sorumluluk duymak, şeklinde sıralanmıştır.

Sosyal hizmet uygulamalarının temel amacı “insan ve insan haklarına saygı”, “bireyin biricikliği, değeri ve onuru”, “sosyal adaleti sağlama ve sosyal değişim sorumluluğu”, “bireyin (müracaatçının) kendi kaderini tayin etme hakkı”, “bireyin kendisinde olan beceri ve bilgi potansiyelinin farkına varmasını sağlama”, “bireylerin değişim gücüne ve iyilik halini geliştirmesine verilen değer”, “bireyin temel ve ortak insani ihtiyaçlarını karşılama imkânı sağlama ve bu imkânları araştırma”, “bireyi

güçlendirme”, “baskı ve ayrımcılık karşıtı olma”, “bireysel gizlilik ve mahremiyete saygı”, “farklılıklara saygı” ve “bireylere ihtiyaçlarını karşılayabilmeleri için gerekli hizmet ve kaynaklara ulaşma imkânı sağlama” gibi bireysel ve toplumsal değerlerin gerçekleştirilmesidir (Barker, 1995, s. 297-298; Levy, 1973; NASW, 1982, 2017; Sheafor ve Horejsi, 2016; Timms, 1983).

Sosyal hizmette değerler, uygulamadaki işlevselliği doğrudan etkilemektedir. Değerler (Karabekir, 2010, s. 23-30);

- Sosyal hizmetin amaç, niyet, kapsam ve yönünü belirlemektedir.
- Sosyal hizmet uygulamalarının ve politikalarının ilkelerini oluşturmaktadır.
- Sosyal hizmetin temelleri olan bilgi-beceri-değer üçlüsünün sacayağını meydana getirmektedir.
- Sosyal hizmet meslek elemanına bir motivasyon katmaktadır.
- Bireyin (müracaatçının ve meslek elemanının) tutumlarını, görüşlerini (düşüncelerini), davranışlarını (eylemlerini) ve kendi kaderini tayin ile ilgili kararlarını belirlemektedir.
- Sosyal hizmet uygulamaları için değerlendirme, analiz ve geleceğe dönük çözümler ve projeksiyonlar için temel oluşturmaktadır.
- Bireylerin sadece bildikleriyle neler yaptığını değil; aynı zamanda bireyin neyi bildiğini veya bilmesi gerektiğini de belirlemektedir (Zastrow, 2010)

Bu yönleri ile değerler, sosyal hizmet uygulamalarında rehberlik işlevi sunmaktadır.

Ayrıca değerler;

- Sosyal hizmet uygulamalarına felsefi bir temel sağlar (Dominelli, 2002, s. 15).
- Etik ikilem ve çatışmaların çözülmesinde rehberlik yapar (Reamer, 2018, s. 32; Dominelli, 2002).
- Sosyal hizmet meslek elemanının, sosyal hizmet ile ilgili mevzuatı yorumlama şeklini etkiler (Banks, 1995, s. 11-12).
- Sosyal hizmet meslek elemanının davranışlarına, eylemlerine ve kararlarına geçerli bir meşruiyet ve sorumluluk kazandırır (Dominelli, 2002, s. 15-17; Banks, 2002).
- Sosyal hizmet meslek elemanının müracaatçı, meslektaşları ve toplumla ilişkisini genel olarak etkiler (Reamer, 2018, s. 32).
- Sosyal hizmet meslek elemanının gözünden bireyi (müracaatçiyi) ve toplumun değerlerini tanımayı ve anlamayı sağlar (Guttmann, 2012, s. 80).

Çizelge 2. Sosyal Hizmet Değerlerinin 4 Kategorisi

SOSYAL HİZMET DEĞERLERİ			
Toplumsal Değerler	İnsani Değerler	Mesleki Değerler	Kurum ve Kuruluş Değerleri
Toplumda yaşayan tüm bireylerin fiziksel, duygusal ve bilişsel sağlığı	Müracaatçının ve toplumda yaşayan tüm bireylerin istismarının önüne geçilmesine yönelik eylemler ve uygulamalar	İnsani değerleri çıkarılardan önde tutmak	Toplumun tamamının yararlanacağı kurumsal ve örgütsel hizmetler
Vatandaşlık ve hukuki hakları	Bireyin mahremiyet alanına saygı duymak	Mesleki olarak güç ve yetkinin doğru ve adil bir şekilde kullanımı	Sosyal programlara, etkinlik ve fırsatlara eşit olarak ulaşabilme hakkı
Sağlıklı, güvenilir ve onurlu yaşam hakkı	Müracaatçılara kendi kaderini tayin etme hakkının tanınması	Genel ve sosyal politikalara yönelik müracaatçıya kendini savunma hakkının verilmesi	Toplumun etkinliklere aktif bir şekilde katılma hakkı
Sosyal politikalar yapma ve sosyal katılım hakkı			Kurumsal yetkinin, fırsatların ve kaynakların doğru ve adaletli bir şekilde kullanılması

Kaynak: Levy, 1973; Reamer, 2018, s. 44 (Yazarlar tarafından derlenmiştir).

3.1. Sosyal Hizmet Mesleki Değerleri

Normatif bir bilim ve meslek olan sosyal hizmet, değer temeli en güçlü disiplinlerden biridir. “Sosyal adalet” ve “iyilik değeri”ni temsil eden bir uygulama alanıdır (Reamer, 2018, s. 18-20). Değerler, sosyal hizmet uygulamalarında, meslek elemanı ile müracaatçıları, meslektaşları ve toplumun üyeleri ile olan ilişkileri, kullandığı müdahale, yöntem ve stratejileri belirlemektedir (Reamer, 2018, s. 32).

Abbott (2002), genel bireysel değerlerden yola çıkarak sosyal hizmet değerlerini; “temel haklara saygı”, “kendi kaderini tayin etme hakkına saygı”, “sosyal (kolektif) sorumluluk” ve “bireysel özgürlüklere saygı” olmak üzere 4 temel başlıkta değerlendirmiştir. Reamer (2018) ise; sosyal hizmetin temel değerlerinin “bireyin iyilik hali-refahı”, “bireyin onuru ve biricikliği” ve “sosyal adalet” olmak üzere üç değere odaklandığına vurgu yapmıştır. Bu yönüyle sosyal hizmet mesleki değerlerinin yanı sıra çekirdek erdemler olarak kabul ettiği; “şefkat”, “anlayış”, “güvenirlilik”, “bütünlük”, “vicdanlı olma”, “özerklik (otonomi)”, “yardımseverlik”, “adalet” ve “(başkasına) bilerek

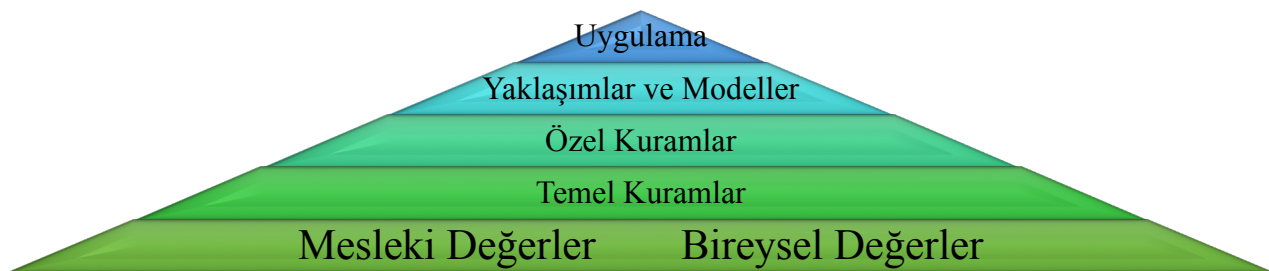
zarar vermeme” gibi değerleri de önemsemektedir ve sosyal hizmet uygulamalarında kullanmaktadır (Reamer, 2018, s. 51-52).

Sosyal hizmet mesleği, “insan onuruna ve haklarına duyulan saygı” gibi bireysel değerleri; “sosyal adaleti sağlama” gibi toplumsal değerleri temel almaktadır. Sosyal hizmette “bireyin onuru ve insan haklarına saygı duyma” değeri; bireyin (müracaatçının) kendi yaşamını yönetme, yönlendirme hakkının bulunması, bireysel ve sosyal anlamda kendi yaşamını etkileyen karar ve süreçlerde aktif rol oynaması, insanı bir bütün olarak ele alma ve bireyin becerilerini güçlendirme şeklinde karşılık bulmaktadır. Bireyin sahip olduğu değerler uğruna verdiği mücadele sürecinde sosyal hizmet bireyi güçlendirme yönünde katkı sağlamaktadır. Bu yönüyle bireysel değerler ile sosyal hizmetin mesleki değerleri (bireyin biricikliği, bireyin becerilerini güçlendirme, bireyin ilgi ve isteklerine çözüm bulma, bireyin onuru ve değeri vb.) örtüşmektedir.

Sosyal hizmet mesleğinin temel değerlerinden biri olan “sosyal adalet”; *toplumda ayrımcılık ile (ırk, din, dil, kültür, yaş, cinsiyet, sosyal ve ekonomik statü, eğitim düzeyi vb.) mücadele, sosyal farklılıklara ve çeşitliliğe saygı (toplumda sosyal, kültürel, etnik ve inanç farklılıklarına ve çeşitliliğe duyulan hassasiyet), sosyal politikaların adil bir biçimde uygulamasına yönelik bir duyarlılık, toplumsal kaynakların eşit bir şekilde bireylere dağılımını sağlama, toplumsal birliğe ve dayanışmaya önem verme, her türlü damgalama, dışlama ve baskıya karşı olma* şeklinde açıklanmaktadır. Bir başka boyutuyla sosyal adalet değerinin sağlamaya çalıştığı adil ve dengeli uygulamalar, toplum tarafından arzu edilen değerlere karşılık gelmektedir.

Sosyal Hizmet alanında en güncel değer sınıflaması ise Amerika Ulusal Sosyal Hizmet Derneği'nin (NASW) etik kodlarında görülmektedir. Bu kodlara göre, sosyal hizmetin kapsamı alanına giren belirli temalar üzerinden yola çıkarak ve sosyal hizmet değerlerinin tarihsel süreci incelenerek altı temel değer oluşturulmuştur: Bunlar “Hizmet”, “Sosyal Adalet”, “Bireyin Onuru ve Değeri”, “İnsan İlişkilerinin Önemi”, “Dürüstlük/Güvenirlilik” ve “Yeterlik/Yetkinlik” olarak sıralanmaktadır (NASW, 2008, s. 5-6).

IFSW (Uluslararası Sosyal Hizmet Uzmanları Federasyonu) ve IASSW (Uluslararası Sosyal Hizmet Okulları Birliği) tarafından sosyal hizmet mesleğinin evrensel değerlerini oluşturmak için yapılan ortak çalışmada, mesleğin iki temel değerine vurgu yapılmıştır. Buna göre; “bireyin/insanın onuru, biricikliği ve insan haklarına saygı duyma” ve “sosyal adalet” sosyal hizmet mesleğinin iki temel değeri olarak kabul edilmiştir (IFSW, 2014; Karabekir, 2018, s. 354).

Şekil 1. Sosyal Hizmette Uygulama Piramidi (Gordon ve Mackay, 2017)

Gordon ve Mackay (2017, s. 69) bireysel ve toplumsal değerler ile sosyal hizmet ilişkisini beş aşamalı bir uygulama piramidi ile açıklamıştır (Şekil 1).

Uygulama piramidi, bireysel ve mesleki değerler ile sosyal hizmet kuram ve yaklaşımları, modelleri, müdahale ve uygulamaları arasındaki ilişkiyi ele almaktadır. Bilimin birikimsel ilerleme özelliği gereği, uygulama piramidinde de her bir basamak kendinden bir sonraki basamağın temelini oluşturmaktadır. Bununla birlikte piramidin zirve noktası (5. basamak), altındaki tüm basamakları kapsayarak oluşmuştur (Şekil 1). Buna göre; sosyal hizmet uygulamalarının kökeni (bireysel ve mesleki) değerlerden oluşturmaktadır. Bu yönüyle sosyal hizmetin temel ve özel kuram ve yaklaşımlarından, müdahale stratejileri ve modellerine kadar tüm öğelerinin zemininde bireysel, toplumsal ve mesleki değerler bulunmaktadır.

3.2. Genel Olarak Değerler ve Sosyal Hizmet İlişkisi

Sosyal hizmet değerlerini tanımak ve anlamak için sadece meslek elemanı ile müracaatçı arasındaki mikro (bireysel) ilişkiyi değil; aynı zamanda meslek elemanı ile toplum arasındaki makro ilişkiyi de anlamak gerekmektedir. Meslek elemanının müracaatçı ile olan ilişkisi, tek başına değerleri anlamak için yeterli görülmemektedir. Mikro düzeydeki uygulamalar ile makro uygulamalardaki değerlerin bütüncül olarak anlaşılmasına ihtiyaç duyulmaktadır (Horne, 2018, s. 89).

Bireylerin ve grupların sahip oldukları ve tercih ettikleri bir davranış; değerleri ve toplumun büyük bir kesiminin de sahip olduğu standartları oluşturmaktadır. Bu nedenle, değerler hem bireylerin davranışlarına rehberlik etmekte hem de bireylerin davranışlarından bağımsız olarak toplumun içinde gelişmektedir. Bu özellikleriyle değerler; bir meslek ve disiplin olarak sosyal hizmetin kendine özgü uygulama modellerini, müdahale stratejilerini, hedeflerini oluşturan bir temele sahiptir (Duyan, 2016, s. 100).

Değerler, aynı zamanda meslek elemanlarının rol ve işlevlerinin felsefi temelini de oluşturmaktadır. Bir başka ifadeyle değerler; “özgürlük”, “eşitlik”, “ayrımcılık ve baskı karşıtı”, “sosyal adaleti tesis etme”, “dayanışma”, “yardımlaşma”, “sosyal sorumluluk”, “şiddete karşı olma” ve “barış içinde yaşama” gibi birçok insani ve toplumsal ilişki ağını güçlendirecek öğeleri felsefi zeminde bir araya getirmektedir. Böylelikle birey ile çevresi arasındaki ilişki ve etkileşimi inceleyen sosyal hizmet; mesleğin ve bilimin değerleri olarak bireyin ve toplumun en temel ihtiyaçlarına işaret etmektedir. Yani insani ve toplumsal değerler ile sosyal hizmetin mikro-mezzo-makro uygulamaları iç içe geçmiş bir bütünlük oluşturmaktadır (Duyan, 2016, s. 101).

Pumphrey (1959; akt: Reamer, 2006, s. 22; Duyan, 2016, s. 102-103), sosyal hizmetin temel değerlerini üç kategoride incelemiştir. İlk olarak; mesleki değerler ile hizmet sunulan toplumun değerleri arasındaki ilişkidir. Bu kategori, sosyal hizmetin genel misyon ve vizyonu ile kültürel değerler arasındaki uyum ile ilgilidir. İkinci olarak, sosyal hizmet mesleğinin kendi değerlerini nasıl algıladığı, yorumladığı ve kullandığına odaklanılmaktadır. Üçüncü olarak; meslek elemanlarının

hizmet verdiği bireyler ve grupların değerlerini anlama ve bu değerler üzerinden müdahaleyi içermektedir.

Sosyal hizmet uygulamalarında mesleğin değerleri ile müracaatçının değerleri arasında uyum veya çatışma söz konusu olabilmektedir. Çatışma olduğu durumlarda müdahalenin önemli bir kısmı müracaatçının self determinasyon hakkını koruyarak, sosyal hizmetin mesleki değerlerinin bakışı ile müracaatçının kendi üstün yararı konusunda farkındalık kazanmasını sağlamak olacaktır. Müracaatçının kendi kaderini tayin ederken kullanacağı tercihler, alacağı kararlar ve sergileyeceği davranışlar kendi değerlerine bağlı olarak gelişecektir. Müracaatçısının tercihlerine, kararlarına ve tutumlarına karşı ise meslek elemanının tutumu ve davranışlarını da mesleki değerleri ve bireysel değerleri belirleyecektir. Bu durum meslek elemanının etik karar vermesinde rehberlik işlevi görecektir ve karar vermesini kolaylaştıracaktır. Örneğin; kültürel kodlar nedeniyle, evlilik ve ailenin kutsal bir kurum olduğuna inanan ve bu nedenle evlilik ve aileye değer atfeden bir kadın müracaatçı, kendisine şiddet uygulamasına rağmen eşinden boşanmak yerine birlikte yaşamayı devam ettirmek isteyebilir. Dürüstlüğe önem veren bir meslek elemanı, incinebilir bir müracaatçıya acı vereceğini bilmesine rağmen, yalan söylemek yerine müracaatçıyı üzecek ve belki de kırılabilirliğini artıracak haberi söyleyebilir. Bu nedenle değerler bütün bu yönleriyle sosyal hizmette ince bir çizgiye ve oldukça kritik bir öneme sahiptir (Reamer, 2018, s. 30-31).

Rokeach (1973, s. 5)'in "bir durumun bireysel veya toplumsal olarak tercih edilebilir olması gerektiğine ilişkin kalıcı bir inanç" şeklindeki değer tanımı odak alındığında; meslek elemanının değerleri neden savunması gerektiği anlaşılmaktadır. Rokeach'in değer tanımından hareketle sosyal hizmet bağlamında değerler; "kısmi", "araçsal" ve "nihai" değerler olarak üç gruba ayrılabilir. Kısmi değerler; sosyal hizmette spesifik bir alanı temsil etmektedir. Sosyal hizmetin temel öğelerinden olan müracaatçının değerlerine olan bağlılığı ile kısmi değerler ölçülebilmektedir. Klinik düzeyde hasta olan müracaatçıların tedavi almayı reddetmesi, müracaatçıların nitelikli sağlık hizmeti alma haklarına yönelik imkânlar tanınması vb. sosyal hizmette kısmi değerlere örnek olarak verilebilir. "Müracaatçının mahremiyetine duyulan saygı", "müracaatçıya kendi kaderini tayin etme hakkının verilmesi" ve "bilgilendirilmiş/aydınlatılmış onam" gibi konular sosyal hizmetin araçsal değerleri olarak kabul edilebilir. "İnsanlara ve farklılıklara saygı duyma", "ayrımcılık ve baskı karşıtı olma", "eşitliği ve sosyal adaleti sağlama" gibi daha geniş kapsamlı değerler ise sosyal hizmette nihai değerleri oluşturmaktadır (Reamer, 2018, s. 47-49; Rokeach, 1973, s. 11-12; Sheafor ve Horejsi, 2016).

Sosyal hizmet uygulamalarında birey, önem verdiği değerlere (arzuladığı eylemlere) erişmesi için desteklenir. Birey, "ömrünü adadığı" değerlere erişme sürecinde eylemlerini gerçekleştirirken, çeşitli sorunlar ile karşılaşabilir; psikolojik olarak yılgınlık yaşayabilir, kendisine olan güvenini kaybedebilir. Bireyler sosyal-psikolojik-ekonomik-kültürel ve manevi olarak kısmi veya tamamen güçlük ve yoksunluk yaşayabilir. Bu noktada, sosyal hizmet müdahale ve uygulamaları ile bireyin değer verdiği şeylere (istek ve ihtiyaç) ulaşmada aracılık rolü yerine getirilir. Bireyin değer verdiği şeylere

ulaşmada yetersiz kaldığı durumlarda; bireyin güçlü noktalarına odaklanmasına ve becerilerini güçlendirmesine destek verilir. Sosyal hizmet uygulamalarında meslek elemanı, bireyin içinde bulunduğu çevresi (aile, topluluk, arkadaş ortamı veya mesleki ortam vb.) ile kurduğu ilişkilerde bireye (müracaatçıya) arabuluculuk, rehberlik ve danışmanlık hizmeti sunar.

Bireyler çevreleri ile devamlı ve tekrarlanan bir biçimde iletişim ve etkileşim halindedirler. Bu noktada çevresi içinde bir birey olamayan veya çevresiyle etkileşim kuramayan bireyin birçok yönden sorunlar yaşama ihtimali yüksektir. Bununla beraber, bireyler çevresiyle kurduğu her etkileşimde yeni bir değer oluştur(a)mamaktadır. Bunun yerine, içine doğduğu aile kurumu ve toplumsal yapının çok önceleri oluşturduğu değerleri öğrenerek içselleştirmekte ve bu değerleri kullanabilmektedir. Bir diğer ifadeyle bireylerin benimsediği değerlerin kökeninde toplumsal değerlerin meydana getirdiği ve bireyin çocukluk yıllarından itibaren öğrenerek ve içselleştirerek oluşturduğu değerler hazır olarak bulunmaktadır. Ancak bu “hazır” değerler – her ne kadar bireye bağlı olarak oluşturulmamış olsa da – bireyin benimsemesi ve içselleştirmesi olmazsa varlıklarını devam ettirmeleri pek mümkün görünmemektedir. Bireylerin benimsediği her değer, o bireylerin çevreleriyle etkileşimi ve toplumsal yapının diğer dinamikleriyle temas kurduğunda güncellenmekte, değişmekte ve gelişmektedir. Bireysel değerlerin her güncellenme sürecinde, var olanı korumaya yönelik toplumsal kontrol mekanizmaları ve normlar ile günün şartlarına göre yeniliği, dinamikliği, değişimi ve gelişimi önceleyen bireyin istekleri ve (duygu-düşünce-davranış üçgeninde) bireysel farklılıklar bir mücadele içine girmektedir (Yazıcı, 2017, s. 155-156). Sosyal hizmet, bireyin (müracaatçının) sorunlarını çözmek için; “güçlendirme”, “savunuculuk”, “bireyin aktif katılımını sağlama” gibi uygun sosyal hizmet müdahaleleri kullanarak bireyin kendi önceliklerini (değerlerini) yok saymaksızın toplumsal değerler ile barışık bir şekilde yaşamasına katkı sağlamayı hedeflemektedir.

Gordon (1965, s. 33-34) değeri, bireysel veya toplumsal olup olmaması fark etmeksizin “bir şeye değer vermek”, “o şeyi tercih etmek” ile eşdeğer kabul etmektedir. Bu tanım; bir şeye değer atfedilmesinin o şeyin “tercih edildiğine”, “öncelendiğine” ve “önemsendiğine” işaret etmektedir. Bu bağlamda bir şeyin değerinin ölçütü – bireysel düzeyde – bireyin tercih ettiği şeye (ki bu somut bir eşya veya davranış olabileceği gibi; soyut bir duygu, düşünce, tutum da olabilmektedir) ulaşabilmek için ödediği veya ödeyeceği maddi-manevi bedel ve girişimdir (Ünal, 1981, s. 1). Dolayısıyla bir bireyin veya toplumun değerlerini belirlemek için temel alınacak ölçüt; bireysel ve(ya) toplumsal olarak “tercih edilen şey”e odaklanılarak, bu şeyin niçin tercih edildiğine yönelik açıklamaları ve bunun için ödenen bedelleri ortaya koymaktır. Bir şeye verilen değer; o şeyi elde etmek için gerekli tüm girişimleri yapmayı kabul etmek anlamına gelmektedir. Birey olarak değer verdiği şeye ulaşma sürecinde yaşanan bazı olumsuzluklar, güçsüzlükler, sosyo-psikolojik ve kültürel sorunlar olduğunda, orada iyileştirici bir araç olarak sosyal hizmet mesleği sürece dâhil olmaktadır. Diğer bir ifadeyle birey, değer verdiği şeye ulaşmada yaşayacağı problemlerle başa çıkmada yetersiz kaldığında bir müdahale biçimi olarak sosyal hizmete ihtiyaç duyabilmektedir.

SONUÇ

Değerler, temsil ettiği amaç ve hedefler doğrultusunda hareket etmektedir. Örneğin, bir kişi çok para kazanmayı amaç edinmişse, servete değer verdiği söylenebilir. Bununla beraber; bu bireyin servete değer vermesi amaç değer değil de, başka bir hedefe ulaşabilmek için araç değer olduğu da ihtimal dâhilindedir. Çok para kazanmaya önem veren iki birey düşünelim: İlki, maddi açıdan daha rahat bir hayat yaşamayı, konforlu bir özel hayatın tadını çıkarmayı seçerken; ikincisi ise; para kazanmayı, çeşitli fonlar ile destekleyerek toplumsal koşulları iyileştirmek, toplumsal sorumluluklar olarak yoksulluk, işsizlik vb. sosyal sorunları azaltmak ve(ya) gönüllü sosyal sorumluluk projelerinde kullanmak için bir amaç olarak belirlemiş olabilir. Her iki birey de aynı değere farklı amaçlar için önem vermektedir (Hugman, 2013, s. 6). Bu örnekten hareketle değerlerin; bireylerin tüm hayatını belirleyen bir sistem olduğu söylenilebilir. Öyle ki amaçları benzer olan bireylerin, sadece sahip oldukları veya savundukları değerler (değer yargıları) farklı olduğu için amaçları birbirine çok benzese bile amaçladıkları eylemlerin sonuçları birbirinden farklı olabilmektedir.

Sosyal hizmet uygulamaları, “insan ilişkilerinde problem çözme”yi, “güçlendirme”yi ve “bireyin iyilik halini arttırma”yı hedeflemektedir. Birey, sahip olduğu değerlere bağlı olarak hayatına yön verirken; değer verdiği şeyler (ya da değerleri) uğruna etkileşimde olduğu bireyler, gruplar ve toplumla çeşitli sorunlar yaşayabilir. Sosyal sorunların çözülmesinde ise sosyal hizmet, “güçlendirme” ihtiyacı ve “bireyin refahını arttıracak politika ve stratejiler üretme” açısından bireysel ve toplumsal yaşamda işlevsel olur. Sosyal hizmet; sahip olduğu bireysel değerler bağlamında hayatını oluşturma aşamasında bireye, uygun olan sosyal hizmet müdahale ve uygulamalarıyla destek sunmaktadır. Birey için hayatının önceliği haline gelen “değerler ile sosyal hizmet temelleri, uygulamaları ve müdahale stratejileri arasında sıkı bir ilişki olduğu bilgisi” bir meslek elemanının uygulama alanına girdiği andan itibaren farkında olması gereken önemli bir noktayı oluşturmaktadır. Bir diğer önemli nokta ise sosyal hizmetin “çevresi içinde birey” yaklaşımıdır. Bu yaklaşım doğrultusunda sosyal hizmet, bireysel ve toplumsal değerlere uygun müdahale ve destek hizmetleriyle katkı sağlayabilmektedir. Bireysel ve toplumsal değerlerin sosyal hizmet ile ilişkisi; (i) sosyal hizmetin bireyin onuru, insan hakları ve sosyal adalet değerleri, (ii) güçlendirme yaklaşımı ve uygulaması, (iii) çevresi içinde birey yaklaşımı ile açıklanabilir.

Değerler, sosyal hizmetin bilim, uygulama, etik kodlar ve “değer temeli”ne hizmet eden bir sistemdir. Bireyin yaşamında meslek seçiminden, evlilik tercihine, ekonomiden eğitime ve bireyin kendisine çizeceği mücadele alanına kadar oldukça geniş boyutları belirleyebilecek bir etkiye sahip olan değerler; insan yaşamında çok güçlü bir konumdadır. Bir bireyin tüm hayatını şekillendirebilecek gücü elinde bulunduran değerler; bireyleri olumlu veya olumsuz yönleriyle birçok alanda etkilemektedir. Bu noktada; “bireyi güçlü kılacak ve ‘fiziksel, sosyal, psikolojik, bilişsel ve manevi/tinsel’ olmak üzere temel gelişme alanlarını destekleyecek; ekonomik iyileşme için yapısal düzenlemeleri sağlayacak uygun sosyal hizmet müdahaleleri ve uygulamaları nelerdir?” sorusunun cevabı sosyal hizmet ile değerler arasındaki ilişkiyi belirleyen kilit noktadır. Bu nedenle genelci ve

ileri genelci sosyal hizmet eğitimi, yaklaşımları, modelleri ve uygulamalarında bireysel, toplumsal ve mesleki değerler ile ilgili konulara detaylı bir şekilde yer verilmelidir. Değerlerin mikro, mezo ve makro sosyal hizmet uygulamalarında nasıl anlaşılacağı ve kullanılacağı üzerinde durulması gereken bir konudur. Dolayısıyla meslek elemanlarının değerleri koruma, önleme ve müdahale alanlarında işlevsel olarak kullanma pratiklerinin artırılması önemlidir.

Bu çalışmada, sosyal hizmet müdahalesinde bireysel ve toplumsal değerler ile sosyal hizmet uygulamaları arasındaki işlevsel ilişkinin önemi ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu noktada; sosyal hizmet uzmanlarının, müracaatçının bireysel ve toplumsal değerlerinin müracaatçı için hayati öneme sahip olduğunun bilincinde olarak hareket etmesi gerekmektedir. Sosyal hizmet uzmanları, müracaatçının değerlerini kullanarak sorunlarına müdahale edebileceğinin ve bireyin sorun çözme kapasitesini artırabileceğinin farkında olmalıdır. Bir başka ifadeyle Sosyal hizmet uzmanları, müracaatçının değerlerinin, aynı zamanda müracaatçının sorunlarını çözebilmede bir rehber niteliğinde olduğunun bilincine olmalıdır. Aile, grup ve toplumla sosyal hizmet çalışmalarında da bu bilinç düzeyini geliştirebilmelidir.

Makro düzeyde yaşanan toplumsal sorunlar, esasında toplumda yer alan bireylerin, kurumların, organizasyonların ve toplulukların değer farklılıklarının bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Sosyal hizmet uzmanı, yaşanan toplumsal sorunların temelinde değer farklılıklarının olduğunu bilerek, müdahalede ilgili kurumun değerlerine uygun çözümler sunabilmelidir. Bu konuda Sosyal hizmet uzmanı, mikrodan makroya tüm müdahale düzeylerinde “kültüre duyarlı”, “gözlemci”, “araştırmacı”, “değerlendirmeci” ve “sosyal değişim ajanı” rollerini kullanarak çeşitliliği benimsemiş, kültürel farklılıklara saygı ve mesleki değerlere bağlılık bilinci ile hareket edebilmelidir.

ARAŞTIRMACILARIN KATKI ORANI

Yazarlar çalışmaya eşit oranda katkı sağlamıştır.

ÇATIŞMA BEYANI

Herhangi bir potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.

KAYNAKÇA

- Abbott, A. A. (2002). Measuring Social Work Values: A Cross-Cultural Challenge for Global Practice. *International Social Work*, 42(4), 455-40.
- Adams, R., Dominelli, L., & Payne, M. (2015). Eleştirel Bir Sosyal Hizmet Anlayışına Doğru. R. Adams, L. Dominelli, & M. Payne içinde, *Sosyal Hizmet: Temel Alanlar ve Eleştirel Tartışmalar* (S. Yağcıoğlu, Çev., s. 33-41). Ankara: Nika Yayınevi.
- Bahar, H. İ. (2009). *Sosyoloji*. Ankara: USAK Yayınları.
- Banks, S. (1995). *Ethics and Values in Social Work*. Hampshire: Macmillian Press.

- Banks, S. (2002). Professional Values and Accountabilities. R. Adams, L. Domienelli, & M. Payne içinde, *Critical Practice in Social Work* (s. 28-37). New York: Palgrave.
- Bardi, A., & Schwartz, S. H. (2003). Values and Behavior: Strength and Structure of Relations. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 29(10), 1207-1220.
- Barker, R. L. (1995). *The Social Work Dictionary* (3. Edition b.). NASW Press.
- Berns, R. M. (2007). *Child, Family, School, Community: Socialization and Support* (8. Edition b.). Belmont (USA): Wadsworth Cengage Learning.
- Bradshaw, Y. W., Healey, J. F., & Smith, R. (2001). *Sociology for a New Century*. California: SAGE Publications: Pine Forge Press.
- Canatan, A. (2008). Toplumsal Değerler ve Yaşlılar. *Yaşlı Sorunları Araştırması Dergisi*, 1, 62-1.
- Cevizci, A. (1999). *Paradigma Felsefe Sözlüğü*. İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Derezotes, D. S. (2000). *Advanced Generalist Social Work Practise*. Thousand Oaks: Sage Publications.
- Dilmaç, B., Deniz, M., & Deniz, E. M. (2009). Üniversite Öğrencilerinin Öz-Anlayışları İle Değer Tercihlerinin İncelenmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 7(18), 9-24.
- Dominelli, L. (2002). Values in Social Work: Contested Entities with Enduring Qualities. R. Adams, L. Dominelli, & M. Payne içinde, *Critical Practice in Social Work* (s. 15-27). New York: Palgrave.
- Duane, B. (2002). The Role of Work and Cultural Values in Occupational Choice, Satisfaction, and Success: A Theoretical Statement. *Journal of Counseling and Development*, 80, 48-56.
- Duyan, V. (2016). *Sosyal Hizmet*. Ankara: Sosyal Çalışma.
- Eyel, C. Ş. (2018). *Bireysel Değerlerin Girişimcilik Eğilimi Üzerine Etkisi: İstanbul'daki Devlet ve Vakıf Üniversiteleri Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma*. İstanbul: İstanbul Aydın Üniversitesi: Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Fernandes, L. (1999). Value Personalisation: A Base for Value Education. *International Conference on Teacher Education* (s. 1-24). Israel: Beit Berl College.
- Fichter, J. (2006). *Sosyoloji Nedir*. (N. Çelebi, Çev.) Ankara: Anı Yayıncılık.
- Golden, J. P. (2016). *Values Arrangement List - Understanding Your Personal Values: A Clarification Companion Guide to the Values Arrangement List™ Assessment*. VAL (Golden LLC).
- Gordon, J., & Mackay, G. (2017). The Practice Pyramid: A model for integrating social work values, theory and practice. *Journal of Practice Teaching & Learning*, 14(3), 64-80.
- Gordon, W. E. (1965). Knowledge and Value: Their Distinction and Relationship in Clarifying Social Work Practice. *Social Work*, 10(3), 32-39.

- Gökkaya, H. (2019). *Bireysel Değerler ve Örgüt Kültürünün Bireysel Yaratıcılık Üzerindeki Etkileri*. Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi: Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Greene, R. R. (2008a). Human Behavior Theory, Person-in-Environment, and Social Work Method. R. R. Greene içinde, *Human Behavior Theory & Social Work Practice* (s. 1-26). New York: Taylor & Francis.
- Greene, R. R. (2008b). Human Behavior Theory and Professional Social Work Practice. R. R. Greene içinde, *Human Behavior Theory and Social Work Practice* (s. 27-56). New York: Taylor & Francis.
- Guttman, D. (2012). *Ethics in Social Work: A Context of Caring*. New York: Routledge.
- Güngör, E. (1993a). *Değer Psikolojisi Üzerine Araştırmalar: Ahlâk Psikolojisi, Ahlâki Değerler ve Ahlâki Gelişme*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Güngör, E. (1993b). *Değerler Psikolojisi: Ahlâk Psikolojisi, Ahlâki Değerler ve Ahlâki Gelişme*. Amsterdam: Hollanda Türk Akademisyenler Birliği Vakfı Yayınları.
- Hançerlioğlu, O. (2005). *Felsefe Ansiklopedisi Kavramlar ve Akımlar* (Cilt 1). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Hills, M. D. (2002). Kluckhohn and Strodtbeck's Values Orientation Theory. *Online Readings in Psychology and Culture*, 4(4), 1-14.
- Hogg, M. A., & Vaughan, G. M. (2014). *Sosyal Psikoloji*. (İ. Yıldız, & A. Gelmez, Çev.) Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Horne, M. (2018). *Values in Social Work*. New York: Routledge.
- Hostetter, S. (2003). *Institutional Culture in the Bible College and Its Relationship to Organizational Member's Values*. Unpublished Doctorate Dissertation. U.S.A.: Trinity Evangelical Divinity School.
- Hugman, R. (2013). *Culture, Values and Ethics in Social Work: Embracing Diversity*. New York: Routledge.
- IFSW. (2014). *Report to the IFSW 2014 General Meeting on the review of the Global Definition of Social Work*. http://cdn.ifsw.org/assets/ifsw_94359-2.pdf, (Erişim Tarihi: 12.12.2019)
- Johnson, L. C., & Yanca, S. J. (2007). *Social Work Practice : A Generalist Approach*. Boston: Pearson.
- Karabekir, H. M. (2010). *Yetiştirme Yurtları Örneğinde Sosyal Hizmet Uzmanlarının Sosyal Hizmet Değerlerini Mesleki Uygulamalarına Aktarışı*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi: Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Karabekir, H. M. (2018). Sosyal Hizmet Değerleri Eğitimi. Ö. Altındağ, & A. Aykara içinde, *Sosyal Hizmet Eğitimi* (s. 351-416). Ankara: Gee Kitaplığı.
- Kilby, R. W. (1993). *The study of human values*. University Press of America.
- Kluckhohn, C. (1962). Values and Value-Orientations in the Theory of Action: An Exploration in Definition and Classification. T. Parsons, & E. A. Shils içinde, *Toward a General Theory of Action* (s. 388-433). Cambridge: Harvard University Press.
- Levy, C. S. (1973). The Value Base of Social Work. *Journal of Education for Social Work*, 9(1), 34-42.
- Macionis, J. J. (2015). *Sosyoloji*. (V. Akan, Çev.) Ankara: Nobel Akademik.
- NASW. (1982). *Standarts for the Classification of Social Work Practice*. Silver Spring: NASW Press.
- NASW. (2008). Code of Ethics. Washington, The United States: NASW. <https://www.socialworkers.org/LinkClick.aspx?fileticket=KZmmbz15evc%3D&portalid=0>, (Erişim Tarihi: 07.12.2019).
- NASW. (2017). *Read the Code of Ethics*. 12 01, 2019 tarihinde National Association off Social Workers (NASW): <https://www.socialworkers.org/About/Ethics/Code-of-Ethics/Code-of-Ethics-English>, (Erişim Tarihi: 07.12.2019).
- Özateş, Ö. S., & Hatipoğlu Eren, B. (2016). Sosyal Hizmet Etiğinin Felsefi Temelleri. M. Altunoğlu (Dü.) içinde, *Sosyal Hizmet Etiği* (s. 26-48). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Basımevi.
- Özden, M. S. (2007). *20-24 Yaş Arası Üniversite Öğrencilerinin ve Nevrotik Öğrencilerin Değerler Açısından Karşılaştırılması*. İstanbul: Maltepe Üniversitesi: Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özensel, E. (2014). Sosyolojik Bir Olgu Olarak Değer. S. Y. Zavalıoğlu içinde, *Değerler Eğitimi* (s. 14-3). İstanbul: Ensar Neşriyat.
- Özgökbil Bilis, P. (2011). *Çizgi Filmlerde Temsil Edilen Toplumsal Değerler Sistemi*. İzmir: Ege Üniversitesi: Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özlem, D. (2002). Değerler Sorununda Nesnelcilik/Mutlakçılık ve Öznellik/Rölativizm Tartışması Üzerine. Ş. Yalçın (Dü.), *Bilgi ve Değer: Muğla Üniversitesi Felsefe Bölümü Sempozyum Bildirileri* içinde (s. 282-312). Ankara: Vadi Yayınları.
- Özmete, E. (2007). *İş Yaşamında Değerler*. İstanbul: Kedim Yayınları.
- Reamer, F. G. (1998). The Evolution of Social Work Ethics. *Social Work*, 43(6), 488-500.
- Reamer, F. G. (2018). *Sosyal Hizmet Etiği ve Değerleri*. (H. A. Editörü), Çev.) Ankara: Nika Yayınevi.
- Rokeach, M. (1968). *Beliefs, Attitudes and Values: A Theory of Organization and Change*. San Francisco: Jossey Bass.
- Rokeach, M. (1973). *The nature of human values*. New York: Free Press.

- Sarı, E. (2005). Öğretmen Adaylarının Değer Tercihleri: Giresun Eğitim Fakültesi Örneği. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 3(10), 73-88.
- Schermerborn, J. R. (1993). *Management for Prodyctivity*. New York: John Wiley & Sons, Inc.
- Schermerborn, J. R. (2013). *Management: Learn - Succeed*. United States: John Wiley & Sons, Inc.
- Schwartz, S. H. (1992). Universals in the content and structure of values: Theoretical advances and empirical tests in 20 countries. *Advances In Experimental Social Psychology*, 25, 1-65.
- Schwartz, S. H. (1994a). Beyond Individualism-Collectivism: New Cultural Dimensions of Values. U. Kim, H. C. Triandis, C. Kagitçibasi, S. C. Choi, & G. Yoon içinde, *Individualism and Collectivism: Theory, Method and Application* (s. 1-50). Newbury Park: Sage Publications.
- Schwartz, S. H. (1994b). Are There Universal Aspects in the Content and Structure of Values? *Journal of Social Issues*, 50(4), 19-45.
- Schwartz, S. H. (1996). Value Priorities and Behavior: Applying a Theory of Integrated Value Systems. C. Seligman, J. M. Olson, & M. P. Zanna (Dü) içinde, *The Psychology of Values: The Ontario Symposium Volume 8* (s. 1-24). New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.
- Schwartz, S. H. (2005). Basic Human Values: An Overview. *Basic Human Values: Theory, Methods, and Applications* (s. 1-19). içinde
- Schwartz, S. H. (2007). A Proposal for Measuring Value Orientations across Nations. *Questionnaire Package of the Euroean Social Survey* (s. 259-290). içinde
- Schwartz, S. H. (2012). An Overview of the Schwartz Theory of Basic Values. *Online Readings in Psychology and Culture*, 2(1), 1-20.
- Schwartz, S. H., & Bardi, A. (2001). Value Hierarchies Across Cultures: Taking a Similarities Perspective. *Journal of Cross-Cultural Psycology*, 268-290.
- Schwartz, S. H., & Bilsky, W. (1987). Toward A Universal Psychological Structure of Human Values. *Journal of ftnonality and Social Psychology*, 53(3), 550-562.
- tSheafor, B. W., & Horejsi, C. J. (2016). *Sosyal Hizmet Uygulaması: Temel Teknikler ve İlkeler*. (D. B. Çiftçi, Çev.) Ankara: Nika Yayınevi.
- Theodorson, G. A., & Theodorson, A. G. (1979). *A Modern Dictionary of Sociology*. New York: Barnes and Noble.
- Thompson, N. (2017). *Kuram ve Uygulamada Sosyal Hizmeti Anlamak*. (Ö. Cankurtaran Öntaş, & B. Hatipoğlu Eren, Çev.) Ankara: Dipnot Yayınları.
- Timms, N. (1983). *Social Work Values: An Enquiry*. Newyork: Routledge & Kegan Paul.

- Ünal , C. (1981). *Genel Tutumların ve Değerler Psikolojisi Üzerine Bir Araştırma*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Vourlekis, B. S. (2008). Cognitive Theory for Social Work Practie. R. R. Greenne içinde, *Human Behavior Theory and Social Work Practice* (s. 133-164). New York: Taylor & Francis.
- Watson, D., & West, J. (2006). *Social Work Process and Practice: Approaches, Knowledge and Skills*. New York: Palgrave Macmillan.
- Yalom, I. (1999). *Varoluşçu Psikoterapi*. (Z. İyidoğan Babayiğit, Çev.) İstanbul: Kabalıcı Yayınevi.
- Yazıcı, M. (2017). *Küreselleşme Çağında Toplumsal Değerler: Merkezini Arayan Dünyada Kaybolan Gerçeklik ve Bireyselliğin Bunalımı*. İstanbul: Çıra Akademi.
- Yılmaz, E. (2009). Öğretmenlerin Değer Tercihlerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 7(17), 109-128.
- Zastrow, C. (2010). *Introduction to Social Work and Social Welfare*. Borooks/Cole Company.